

تحلیل چالش‌های پیش روی سازمان‌های غیردولتی برای مشارکت در سیاست‌گذاری توسعه کشاورزی

رسول لوایی آدریانی^۱، خلیل کلانتری^{۲*}، علی اسدی^۳

۱، دانشجوی دکتری توسعه کشاورزی، گروه مدیریت و توسعه کشاورزی، دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی،

دانشگاه تهران، کرج، ایران

۲، ۳، استادان گروه مدیریت و توسعه کشاورزی، دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی، دانشگاه تهران،

کرج، ایران

(تاریخ دریافت: ۹۶/۱/۲۶ - تاریخ تصویب: ۹۸/۴/۲۲)

چکیده

هدف کلی تحقیق حاضر بررسی چالش‌های پیش روی سازمان‌های غیردولتی بخش کشاورزی در سیاست‌گذاری توسعه کشاورزی بود. جامعه آماری تحقیق متشکل از کارشناسان حرفه‌ای سازمان‌های نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی استانی برابر با ۳۴۹ نفر بود. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران، ۹۷ نفر محاسبه گردید که با در نظر گرفتن ۱۵ درصد برای بی‌پاسخ‌ها و یا پاسخ‌های نامطلوب، مقدار آن به ۱۱۲ نفر افزایش یافت. نمونه‌گیری به روش دو مرحله‌ای ساده تصادفی انجام شد. ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه‌ای بود که اعتبار صوری و محتوایی آن، توسط اساتید و متخصصان ذیربط مورد تایید قرار گرفت. برای سنجش میزان پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که به ترتیب مقادیر به دست آمده برای بخش مربوط به میزان مشارکت در فرآیند سیاست‌گذاری ۰/۹۲ و برای بخش مربوط به چالش‌ها ۰/۷۸، حاکی از مناسب بودن ابزار تحقیق بود. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی نشان داد که چالش‌های پیش روی سازمان‌های غیردولتی در سیاست‌گذاری توسعه کشاورزی در سه عامل "برون سازمانی"، "شکاف ارتباطی" و "درون سازمانی" شناسایی شدند که اهم این چالش‌ها معطوف به عوامل برون سازمانی بوده و بیشتر منحصر به قوانین و مقررات سازمان‌های غیردولتی بود.

واژه‌های کلیدی: سازمان‌های غیردولتی، سیاست‌گذاری، توسعه کشاورزی.

مقدمه

یکی از موضوعات اساسی در زمینه توسعه، جلب مشارکت‌های مردمی در تمام مراحل آن است. بحث درباره‌ی مشارکت و چگونگی به‌کارگیری آن در طرح‌ها و برنامه‌های مختلف توسعه تقریباً از دهه ۵۰ میلادی آغاز شده است. امروزه، اکثر نظریه‌پردازان توسعه، مشارکت را به‌عنوان یکی از اهرم‌های مهم برای دستیابی به توسعه می‌دانند. یکی از ابعادی که در مباحث مربوط به

مشارکت مورد تاکید قرار می‌گیرد، دخالت دادن مردم در فعالیت‌های مربوط به خود است (Effati, 1994). مشارکت دادن مردم در فرآیندهای مربوط به توسعه مستلزم توجه به سازماندهی و نهادینه‌سازی مشارکت می‌باشد. در غیر این صورت، مشارکت‌های لجام‌گسیخته تأثیر چندانی در پیشبرد اهداف توسعه نخواهد داشت. مهم‌ترین جنبه‌ی مشارکت‌های نهادینه شده مردم در

سازمان‌ها می‌باشد (United Nations Economic and Social Council, 1996). اگر به‌طور ویژه بر نقش سازمان‌های غیردولتی در فرآیند سیاست‌گذاری تمرکز شود؛ می‌توان دریافت که این سازمان‌ها سهم خود را در مجموعه‌ای از فعالیت‌ها می‌بینند. فعالیت‌هایی که شامل مشارکت به‌عنوان عنصر اطلاعاتی در ارتباط بین بخش‌های مختلف اجتماعی و نهادهای دولتی قدرتمند به منظور ارتقاء تغییرات در قانون‌گذاری و سیاست‌های دولتی می‌باشد. همچنین، این سازمان‌ها ناظر اجرای تعهدات دولتی بر اساس قوانین ملی و بین‌المللی هستند و علاوه بر آن، از طریق داشتن تخصص‌های ویژه، می‌توانند در مذاکرات مربوط به سیاست مشارکت نمایند. سازمان‌های غیردولتی محلی، منطقه‌ای، ملی و اروپایی حمایت‌هایی را دریافت می‌کنند که از طریق آن می‌توانند تخصص‌های لازم در فرآیند سیاست‌گذاری را فراهم نمایند. این سازمان‌ها در برخی مواقع ارزیابی‌هایی را از دستاوردهای حاصل از اجرای سیاست به‌عمل می‌آورند و از این طریق فرصت‌هایی را برای توجه به مسئولیت‌های عمومی که در جریان سیاست‌ها وجود داشته است؛ فراهم می‌نمایند (NED, 2012). این سازمان‌ها برای دخالت در فرآیند سیاست‌گذاری از کانال‌های متعددی استفاده می‌کنند. یکی از این کانال‌ها، ایجاد ارتباط مستقیم با مقامات دولتی است. سازمان‌های دیگر از طریق انجام فعالیت‌های لابی‌گری به‌وسیله سازماندهی جلسات مختلف، شرکت در جلسات، حضور در میزگردها و کنفرانس‌ها اقدام می‌نمایند (NED, 2012). در مواردی که انجمن‌های جامعه مدنی و سایر نهادهای غیردولتی فعال در حوزه‌های مختلف برای رسیدگی به مسایل عمومی مشارکت می‌کنند، می‌توان انتظار داشت که در راستای تحقق بخشیدن به پتانسل خود، علاوه بر تلاش در ارتقا پاسخگویی دموکراتیک در مدیریت جهانی، بتوانند در مدیریت بحران‌های اقتصادی و اجتماعی و توسعه بخش‌های مختلف اقتصادی نقش فعالی را ایفا نمایند. مواردی مانند تجهیز منابع، شبکه‌سازی، نگرش‌های رسمی، رسانه‌های ارتباط جمعی، فرهنگ سیاسی و پاسخگویی دموکراتیک سازمان‌های جامعه مدنی، بحران‌های اقتصادی و زیست‌محیطی از اهم

فرآیند توسعه، مداخله آن‌ها در فرآیندهای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی است (Adaryani, 2014). سیاست‌گذاری در مفهوم عام بیانگر سلسله اقدامات هدفدار است که توسط فرد، گروه و نهادی دارای مشروعیت سیاست‌گذاری، برای رفع یک مشکل عمومی شکل می‌گیرد و در واقع، از نوع برنامه‌های راهبردی بوده و از ارزش‌های جامعه نشأت می‌گیرد (Adaryani, 2014). نکته اساسی آن است که باید وجوه افتراق بین سیاست‌گذاری و سیاست را شناخت تا بتوان به نقش سازمان‌های غیردولتی در فرآیند سیاست‌گذاری پی برد. (Adaryani 2014) به نقل از سازمان برنامه و بودجه بیان می‌کند، سیاست یک راهنمای دستور تفکر و تصمیم‌گیری برای مدیران است. به‌طور کلی، از دو مفهوم فوق این گونه مستفاد می‌گردد که سیاست‌گذاری سلسله اقدامات هدفدار است که در راستای رفع یک مشکل عمومی می‌تواند راهنمای تصمیم‌گیری و تفکر را برای مدیران فراهم سازد.

به اعتقاد فانو، درگیرسازی جامعه مدنی در فرآیند جلب افکار و منابع عمومی، منوط به جدی گرفتن نقش آن در گفتمان سیاست‌گذاری و شریک‌سازی برای مشارکت در برنامه‌های میدانی است (FAO, 1999/ Blair (1977). (Balan & Almasi, 2004 معتقد است که سازمان‌های غیردولتی در برگیرنده‌ی سازمان‌های جامعه مدنی می‌باشند. از این‌رو، توجه به نقش سازمان‌های غیردولتی در فرآیند سیاست‌گذاری یکی از وجوه مهم در زمینه تحقق توسعه خواهد بود. نقش سازمان‌های غیردولتی در فرآیند سیاست‌گذاری نیازمحور، به اندازه‌ای مهم است که این سازمان‌ها در برخی از کشورها در سیاست‌های اتخاذ شده توسط دولت مداخله می‌نمایند. برای نمونه، در تعریفی که توسط شورای اقتصادی، اجتماعی سازمان ملل ارائه شده، به این نقش اشاره شده است. براساس این تعریف، سازمان غیردولتی به نهادی اطلاق می‌شود که به‌صورت غیردولتی و داوطلبانه در سطوح محلی، ملی یا بین‌المللی فعالیت داشته باشد و افراد با علایق مشترک آن را اداره نمایند. ارائه خدمات بشردوستانه، نظارت بر اعمال و سیاست‌های اتخاذی دولت و تشویق به مشارکت سیاسی در امور خارجی از جمله فعالیت‌های این

و چالش‌های پیش روی این سازمان‌ها در راستای مداخله در فرآیند سیاست‌گذاری چیست؟ به بیان دیگر، تحقیق حاضر درصدد آن است تا ضمن تعیین مراحل از فرآیند سیاست‌گذاری که توسط سازمان‌های غیردولتی صورت‌بندی نمی‌شود به شناسایی چالش‌های موجود در این زمینه بپردازد. چند بخشی بودن نظام‌های تأثیرگذار بر توسعه کشاورزی و به خصوص به حاشیه رانده شدن بخش سوم در کشورهای در حال توسعه، شفاف نبودن جایگاه قانونی و حقوقی بخش سوم در فرآیندهای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی توسعه کشاورزی، تمرکزگرایی دولت در برخورد با سازمان‌های جامعه مدنی و وجود بوروکراسی در زمینه جلب مشارکت سازمان‌های مزبور، عدم اعتماد دولت به این سازمان‌ها برای مشارکت فعال در سیاست‌گذاری توسعه، عدم علاقمندی سازمان‌های دولتی برای مشارکت با سازمان‌های غیردولتی و در نهایت، عدم عضویت اکثریت سازمان‌های غیردولتی فعال در کمیته‌های برنامه‌ریزی سبب خواهند شد تا سیاست‌ها در فاز تدوین و اجرا از قابلیت مناسبی در خصوص جلب مشارکت‌های مردمی برخوردار نباشد (Lavaei Adaryani, 2014). لذا، به نظر می‌رسد که تحقیق حاضر از آن جهت درخور توجه است که ضمن شناسایی چالش‌های پیش روی سازمان‌های غیردولتی بخش کشاورزی به ارائه راه‌کارهایی می‌پردازد که سبب رفع نیازهای ذی‌نفعان بخش کشاورزی از طریق جلب مشارکت آن‌ها و همچنین، صرفه‌جویی در زمان، هزینه، نیروی انسانی و سایر امکانات از طریق حذف فعالیت‌ها موازی در راستای اتخاذ و اجرای سیاست‌های بخش کشاورزی می‌گردد. بنابراین، هدف اصلی این مقاله بررسی چالش‌های پیش روی سازمان‌های غیردولتی بخش کشاورزی در سیاست‌گذاری توسعه کشاورزی است که برای دستیابی به آن، اهداف اختصاصی ذیل مد نظر قرار می‌گیرد.

۱. تعیین میزان مشارکت سازمان‌های غیردولتی بخش کشاورزی در هر یک از مراحل فرآیند سیاست‌گذاری توسعه کشاورزی؛
۲. شناسایی و تحلیل چالش‌های پیش روی سازمان‌های غیردولتی برای مشارکت در فرآیند سیاست‌گذاری توسعه کشاورزی.

چالش‌های پیش‌روی این سازمان‌ها محسوب می‌شود. بسته به اینکه سازمان‌های مذکور چگونه در زمینه‌های مختلف نقش خود را ایفا می‌کنند، چالش‌های مزبور می‌تواند باعث ایجاد فرصت‌های مهم شده و یا مشکلاتی را برای سازمان‌های غیر دولتی در راستای ایفای نقش فعال در توسعه جوامع به‌وجود آورد (Scholte, 2005). در ایران نیز هنوز نهادهای غیردولتی برای تعامل با سازمان‌های دولتی با مشکلات و چالش‌های درخوری مواجه است. (Saeedi, 2006) در مطالعه‌ای با عنوان "رابطه دولت و سازمان‌های غیردولتی زنان در ایران (جستجوی یک همکاری بهینه)" به بررسی مشکلات برقراری رابطه پایدار بین دولت ایران و سازمان‌های غیردولتی زنان پرداخته است. نتایج تحقیق نشان داد، در راستای ایجاد رابطه پایدار میان دولت و سازمان‌های غیردولتی زنان در ایران چالش‌ها و مناقشات وجود دارد که برخی از آن‌ها عبارتند از: عدم توافق در زمینه ارایه یک تعریف مشترک از سازمان‌های غیردولتی، وجود موانع قانونی در نیل به یک رابطه بهینه، عدم اعتماد نهادهای دولتی به توانایی‌های سازمان‌های غیردولتی، جایجایی مدیران در دستگاه‌های دولتی، مسایل مدیریتی و تشکیلاتی از قبیل نبود شبکه‌های کارا میان سازمان‌های غیردولتی استانی و مشکلات اقتصادی در سازمان‌های غیردولتی (Saeedi, 2006). محقق در مطالعه دیگری با عنوان "مشارکت سازمان‌های غیردولتی در برنامه‌های میان مدت توسعه در ایران" به بررسی وضعیت کمی و کیفی مشارکت سازمان‌های غیردولتی ایران در برنامه‌های میان مدت توسعه پرداخته است. نتایج تحقیق حاکی از آن است که با توجه به تأسیس بیش از ۵۰ درصد سازمان‌های غیردولتی طی سال‌های ۱۳۷۶ به بعد، میزان مشارکت آن‌ها در فرآیند "تصمیم‌سازی" و "تصمیم‌گیری" بسیار اندک است. لذا، محقق عامل موثر بر این امر را تغییر رویکرد دولتمردان و مدیران دستگاه‌های دولتی و برنامه‌ریزان دانسته است (Saeedi, 2002).

براساس آنچه که گفته شد، مسأله اصلی تحقیق حاضر این است که سازمان‌های غیردولتی بخش کشاورزی عمدتاً در کدام یک از مراحل فرآیند سیاست‌گذاری مداخله می‌نمایند و یا می‌تواند نقش‌آفرینی کند

بوشهر، تهران و البرز به صورت تصادفی انتخاب شدند و از کارشناسان سازمان‌های نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی آن‌ها نظرخواهی به عمل آمد. جمع‌آوری داده‌ها به وسیله‌ی پرسشنامه انجام شد که اعتبار صوری و محتوایی آن، توسط اساتید و متخصصان ذیربط مورد تایید قرار گرفت. برای سنجش میزان پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که به ترتیب مقادیر به دست آمده برای بخش مربوط به میزان مشارکت در فرآیند سیاست‌گذاری ۰/۹۲ و برای بخش مربوط به چالش‌ها ۰/۷۸ حاکی از مناسب بودن ابزار تحقیق می‌باشد. لازم به ذکر است که تعداد گویه‌های مورد استفاده برای سنجش مفاهیم در بخش‌های فوق‌الذکر به ترتیب ۱۴ و ۸ مورد و در قالب طیف لیکرت (۵ سطحی) بود. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS توصیف، تجزیه و تحلیل شدند و به این منظور، از آماره‌های توصیفی مانند فراوانی، درصد، میانگین، نما و برای تحلیل داده‌ها و شناسایی ساختارهای عاملی نهفته در بین داده‌های گردآوری شده از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شده است. برای تحقق این هدف، طبق نظر Hair et al. (2010)، از روش تحلیل محور اصلی استفاده شد.

نتایج

آمار توصیفی

توزیع فراوانی جنسیت جامعه مورد مطالعه حاکی از آن است که ۶۷/۹ درصد (۷۶ نفر) از پاسخگویان مرد و تنها ۳۲/۱ درصد (۳۶ نفر) آن‌ها زن بودند. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان تحصیلات نشان داد که ۶۷ درصد پاسخگویان دارای مدرک لیسانس، ۳۰/۴ درصد کارشناسی ارشد و ۲/۷ درصد دارای مدرک دکتری تخصصی بودند. از نظر سابقه خدمت، میانگین سابقه خدمت پاسخگویان برابر ۱۲/۱۷ سال بوده است. بیشترین فراوانی متعلق به طبقه ۱۰ سال و کمتر با تعداد ۷۰ نفر است. انحراف معیار و واریانس سابقه خدمت پاسخگویان به ترتیب ۱۰/۸۵ و ۱۱۷/۶۱ بود.

روش‌شناسی پژوهش

تحقیق حاضر از نوع توصیفی-هبستگی بوده و به روش پیمایشی انجام گرفته است. جامعه آماری تحقیق متشکل از کارشناسان حرفه‌ای سازمان‌های نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی استانی بود که حجم جامعه برابر ۳۴۹ نفر کارشناس بود. هر سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی (در هر استان) دارای تعدادی کارمند است که معدودی از آنها به صورت حرفه-ای در زمینه ساختار، قوانین و ضوابط این سازمان (به-عنوان یک سازمان غیر دولتی) اطلاعات عمیق و دقیق داشتند و سایرین صرفاً در قالب کارمندان غیرحرفه‌ای مشغول خدمت بودند. لذا، با توجه به گویه‌های مندرج در پرسشنامه به منظور اخذ نظرات کارشناسان، کارکنان حرفه‌ای مورد مطالعه قرار گرفتند. حجم نمونه تحقیق از فرمول کوکران در سطح خطای ۵ درصد و فاصله اطمینان ۹۵ درصد، برابر با ۹۷ نفر محاسبه گردید که با در نظر گرفتن ۱۵ درصد برای بی‌پاسخ‌ها و یا پاسخ‌های نامطلوب (Mirzaei, 2011)، مقدار آن به ۱۱۲ نفر افزایش یافت. لازم به ذکر است که به منظور تعیین حجم نمونه و همچنین، پایایی ابزار اندازه‌گیری ۲۷ نفر از کارمندان سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی کشور به‌عنوان پیش‌آزمون مورد مطالعه قرار گرفتند. نمونه‌گیری به روش دو مرحله‌ای ساده تصادفی انجام شد که بر اساس آمار اخذ شده از سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی کشور، سازمان‌های استانی بر اساس عملکرد در چهار طبقه "خیلی خوب"، "خوب"، "متوسط" و "ضعیف" طبقه‌بندی شده بودند. با تلفیق طبقات فوق‌الذکر و تلخیص آن‌ها در دو طبقه (طبقه اول شامل ۱۶ استان با عملکرد خوب و طبقه دوم شامل ۱۵ استان با عملکرد متوسط)، از هر طبقه چهار سازمان استانی به صورت تصادفی انتخاب گردید و در مرحله دوم، از تمام کارشناسان این سازمان‌ها نظرخواهی به عمل آمد. به‌طور کلی، از طبقه اول استان‌های کرمان، لرستان، فارس و زنجان و از طبقه دوم استان‌های قم،

دستورالعمل با رویکرد افزایش بهره‌وری در بخش کشاورزی " دارای بیشترین اولویت است. همچنین، از نظر آن‌ها میزان مداخله این سازمان‌ها در دو مرحله "تدوین دستورالعمل با رویکرد اصلاح برخی سیاست‌های دولت" و "تدوین قطعنامه در قالب دستورالعمل برای حمایت بیشتر از بخش کشاورزی" دارای کمترین اولویت است.

اولویت‌بندی مراحل سیاست‌گذاری توسعه کشاورزی بر مبنای میزان مداخله سازمان‌های غیردولتی
نتایج حاصل از این اولویت‌بندی در جدول ۴، ارایه شده است. نتایج بیانگر آن است که از نظر متخصصان، میزان مداخله سازمان‌های غیردولتی در دو مرحله "همکاری در اجرای سیاست‌های کشاورزی" و "تدوین

جدول ۴- اولویت‌بندی مراحل سیاست‌گذاری کشاورزی بر مبنای میزان مداخله سازمان‌های غیردولتی

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای	ردیف گویه‌ها
۱	۰/۳۳۷۳	۱/۱۱	۳/۲۹	همکاری در اجرای سیاست‌های کشاورزی
۲	۰/۳۴۶۳	۱/۱۵	۳/۳۲	تدوین دستورالعمل با رویکرد افزایش بهره‌وری در بخش کشاورزی
۳	۰/۳۶۵۹	۱/۱۶	۳/۱۷	ارزیابی سیاست‌های کشاورزی
۴	۰/۳۸۱۵	۱/۱۶	۳/۰۴	تعریف مسئله در بخش کشاورزی
۵	۰/۳۹۶۳	۱/۳۰	۳/۲۸	نیازسنجی جهت شناسایی مشکلات بخش کشاورزی
۶	۰/۴۰۵۲	۱/۲۴	۳/۰۶	تدوین دستورالعمل مبتنی بر نیازهای ذی‌نفعان
۷	۰/۴۱۸۹	۱/۲۴	۲/۹۶	تدوین دستورالعمل با رویکرد اصلاح برخی سیاست‌های دولت
۸	۰/۴۲۴۳	۱/۲۹	۳/۰۴	تدوین قطعنامه در قالب دستورالعمل برای حمایت بیشتر از بخش کشاورزی

سازمان‌های غیردولتی" از نظر کارشناسان سه رتبه اول را به خود اختصاص دادند؛ در حالی که "نگرش رقابتی دولت نسبت به سازمان‌های غیردولتی"، "عدم باور سازمان‌های غیردولتی به توانمندی‌های خود برای ورود به عرصه سیاست‌گذاری" و "عدم توانایی سازمان‌های غیردولتی در ایجاد ارتباط با ذی‌نفعان" سه رتبه آخر را از نظر کارشناسان به خود اختصاص دادند.

اولویت‌بندی چالش‌های پیش روی سازمان‌های غیردولتی برای مشارکت در سیاست‌گذاری توسعه کشاورزی
بر اساس مندرجات جدول ۵، نتایج نشان داد که "وجود بروکراسی در برخورد با سازمان‌های غیردولتی"، "عدم اجرای قوانین مربوط به سازمان‌های غیردولتی به- صورت بهینه" و "فقدان رابطه‌ی هم‌اندیشی بین دولت و

جدول ۵ - اولویت‌بندی چالش‌های پیش روی سازمان‌های غیردولتی برای مشارکت در سیاست‌گذاری توسعه کشاورزی

ردیف	گویه‌ها	میانگین رتبه‌ای	انحراف معیار	ضریب تغییرات	اولویت
۱	وجود بروکراسی در برخورد با سازمان‌های غیردولتی	۳/۹۶	۰/۸۳۲	۰/۲۱۰۱	۱
۲	عدم اجرای قوانین مربوط به سازمان‌های غیردولتی به صورت بهینه	۳/۸۰	۰/۸۴۷	۰/۲۲۲۸	۲
۳	فقدان رابطه‌ی هم‌اندیشی بین دولت و سازمان‌های غیردولتی	۳/۹۶	۰/۸۸۴	۰/۲۲۳۲	۳
۴	عدم اعتماد دولت به توانمندی‌های سازمان‌های غیردولتی	۳/۷۶	۰/۸۷۲	۰/۲۳۱۹	۴
۵	عدم فراهم سازی شرایط به منظور حفظ استقلال سازمان‌های غیردولتی توسط دولت	۳/۹۴	۰/۹۳۳	۰/۲۳۶۸	۵
۶	وابستگی سازمان‌های غیردولتی به منابع مالی دولت	۳/۹۶	۱/۰۰۰	۰/۲۵۲۵	۶
۷	وجود ضعف در قوانین مربوط به سازمان‌های غیردولتی	۳/۸۵	۰/۹۷۹	۰/۲۵۴۲	۷
۸	تغییرات ادواری در عزل و نصب‌های مربوط به بخش دولتی	۳/۷۵	۰/۹۹۱	۰/۲۶۴۲	۸
۹	شبکه نامناسب روابط سازمانی در سازمان‌های غیردولتی	۳/۴۶	۰/۹۵۸	۰/۲۷۶۸	۹
۱۰	عدم وجود تجربیات کافی برای شناخت نیازهای ذی‌نفعان	۳/۲۲	۰/۸۹۸	۰/۲۷۸۸	۱۰
۱۱	تمرکزگرایی دولت در برخورد با سازمان‌های غیردولتی	۳/۷۱	۱/۰۴۰	۰/۲۸۰۳	۱۱
۱۲	نگرش رقابتی دولت نسبت به سازمان‌های غیردولتی	۳/۵۹	۱/۰۵۰	۰/۲۹۲۴	۱۲
۱۳	عدم باور سازمان‌های غیردولتی به توانمندی‌های خود برای ورود به عرصه سیاست‌گذاری	۳/۱۸	۱/۰۳۰	۰/۳۲۳۸	۱۳
۱۴	عدم توانایی سازمان‌های غیردولتی در ایجاد ارتباط با ذی‌نفعان	۳/۱۷	۱/۰۴۰	۰/۳۲۸۰	۱۴

آمار استنباطی

تحلیل عامل مربوط به مراحل فرآیند سیاست‌گذاری توسعه کشاورزی بر مبنای میزان مداخله سازمان‌های غیردولتی

نتایج تحلیل عاملی مربوط به مراحل فرایند سیاست‌گذاری توسعه کشاورزی بر مبنای میزان مداخله سازمان‌های غیردولتی در جدول ۷، ارائه شده است. بر اساس مندرجات این جدول، عامل اول که مبین مراحل پیش از اجرای سیاست است، شش مرحله از فرآیند سیاست‌گذاری را در بر می‌گیرد. در این عامل مرحله‌ی "تدوین دستورالعمل مبتنی بر نیازهای ذی‌نفعان" بیشترین بار عاملی را به خود اختصاص داده است؛ در

حالی که مرحله‌ی "تدوین دستورالعمل با رویکرد اصلاح برخی سیاست‌های دولت" کمترین بار عاملی را به خود اختصاص داده است. به بیان دیگر، مرحله "تدوین دستورالعمل مبتنی بر نیازهای ذی‌نفعان" بیشترین همبستگی را با عامل اول دارد. لازم به ذکر است، مراحل بارگذاری شده در عامل اول دارای بار عاملی در عامل دوم نیز بودند؛ اما به دلیل اینکه عامل اول با ساختار پیش‌فرض حاصل از کدگذاری باز (فاز کیفی) تطابق بیشتری داشت، به عنوان عامل قابل قبول انتخاب گردید. بر اساس نتایج مندرج در جدول ۶، عامل اول با مقدار ویژه ۲/۷۲ به تنهایی ۳۴/۰۸ درصد از واریانس کل را تبیین می‌نماید.

جدول ۶- عوامل استخراج شده با مقدار ویژه، درصد واریانس ویژه و درصد واریانس جمعی برای مراحل سیاست‌گذاری

عوامل	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	درصد واریانس جمعی
۱	۲/۷۲	۳۴/۰۸	۳۴/۰۸
۲	۲/۶۶	۳۳/۲۷	۶۷/۳۵

هستگی بیشتری با عامل دوم می‌باشد. عامل دوم با مقدار ویژه ۲/۶۶ به تنهایی ۳۳/۲۷ درصد از واریانس کل را تبیین می‌نماید. این دو عامل در مجموع ۶۷/۳۵ درصد واریانس مربوط به میزان مداخله سازمان‌های غیردولتی در فرآیند سیاست‌گذاری توسعه کشاورزی را تبیین می‌کنند.

عامل دوم که نشانگر مرحله اجرا و ارزیابی است از دو مرحله‌ی "ارزیابی سیاست‌های کشاورزی" با بار عاملی ۰/۷۲۳ و "همکاری در اجرای سیاست‌های کشاورزی" با بار عاملی ۰/۶۹۷ تشکیل شده است. این موضوع مبین آن است که مرحله‌ی "ارزیابی سیاست‌های کشاورزی" در مقایسه با مرحله‌ی "همکاری در اجرای سیاست‌های کشاورزی" دارای

جدول ۷- تحلیل عاملی میزان مداخله NGOs در مراحل فرآیند سیاست‌گذاری توسعه کشاورزی

عوامل	مراحل سیاست‌گذاری	بار عاملی ۱	بار عاملی ۲
تدوین دستورالعمل	تدوین دستورالعمل مبتنی بر نیازهای ذی‌نفعان	۰/۷۶۷	-
	تدوین دستورالعمل با رویکرد افزایش بهره‌وری در بخش کشاورزی	۰/۶۸۵	-
	نیازسنجی جهت شناسایی مشکلات بخش کشاورزی	۰/۶۶۹	-
	تعریف مسئله در بخش کشاورزی	۰/۵۹۹	-
	تدوین قطعنامه در قالب دستورالعمل برای حمایت بیشتر از بخش کشاورزی	۰/۵۶۹	-
	تدوین دستورالعمل با رویکرد اصلاح برخی سیاست‌های دولت	۰/۵۲۲	-
همکاری در اجرای سیاست‌های کشاورزی	ارزیابی سیاست‌های کشاورزی	-	۰/۷۲۳
	همکاری در اجرای سیاست‌های کشاورزی	-	۰/۶۹۷
آزمون بارملت: ۶۱۸/۰۱۸		ضریب KMO: ۰/۹۳۲	
سطح معنی‌داری: ..			

غیردولتی" با بار عاملی ۰/۷۲۳ و "تغییرات ادواری در عزل و نصب‌های مربوط به بخش دولتی" با بار عاملی ۰/۱۰۴ به ترتیب بیشترین و کمترین بار عاملی را به خود اختصاص دادند. این موضوع مبین این نکته است که "وجود ضعف در قوانین مربوط به سازمان‌های غیردولتی" دارای بالاترین سطح همبستگی با عامل اول می‌باشد. این در حالی است که "تغییرات ادواری در عزل و نصب‌های مربوط به بخش دولتی" کمترین همبستگی را با عامل اول دارد. با توجه به اینکه چالش مطرح شده تحت عنوان "عدم فراهم‌سازی شرایط به‌منظور حفظ استقلال سازمان‌های غیردولتی توسط دولت" با ساختار عاملی مورد نظر تطابق نداشت، از تحلیل‌ها حذف گردید. لازم به ذکر است که عامل اول با مقدار ویژه ۲/۰۵ به تنهایی ۱۵/۸۴ درصد از واریانس کل را تبیین می‌نماید.

تحلیل عاملی مربوط به چالش‌های پیش روی سازمان‌های غیردولتی برای مشارکت در سیاست‌گذاری توسعه کشاورزی همانگونه که در جدول ۹ مشاهده می‌شود، چالش‌های پیش روی سازمان‌های غیردولتی برای مشارکت در سیاست‌گذاری توسعه کشاورزی در سه عامل قرار گرفتند. عامل اول که مشتمل بر چالش‌های قانونی - حقوقی است و به نوعی معطوف به بخش دولتی است، تحت عنوان چالش‌های برون سازمانی نامگذاری شده است. چالش‌های مطرح شده در این عامل طوری دوران‌یافته بودند که در دو عامل دیگر نیز بار عاملی قابل قبولی داشتند؛ اما انسجام آن‌ها در عامل اول به خوبی تداعی‌کننده‌ی چالش‌های برون سازمانی بود. از این‌رو، تمامی این چالش‌ها در عامل اول قرار گرفتند. در عامل اول، "وجود ضعف در قوانین مربوط به سازمان‌های

جدول ۸- عوامل استخراج شده با مقدار ویژه، درصد واریانس ویژه و درصد واریانس تجمعی برای چالش‌ها

عوامل	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	درصد واریانس تجمعی
۱	۲/۰۵	۱۵/۸۴	۱۵/۸۴
۲	۱/۴۹	۱۱/۴۶	۲۷/۳۰
۳	۱/۲۹	۹/۹۶	۳۷/۲۷

سازمان‌های غیردولتی در ایجاد ارتباط با ذی‌نفعان" با بار عاملی ۰/۶۰۰ و "فقدان رابطه‌ی هم‌اندیشی بین دولت و سازمان‌های غیردولتی" با بار عاملی ۰/۱۸۹ به ترتیب دارای بیشترین و کمترین بار عاملی هستند.

عامل دوم با مقدار ویژه ۱/۴۹ به تنهایی ۱۱/۴۶ درصد از واریانس کل را تبیین می‌نماید. نظر به اینکه چالش‌های بارگذاری شده در این عامل نشانگر ضعف‌های ارتباطی بود، این عامل تحت عنوان شکاف ارتباطی نامگذاری شد. در این عامل، "عدم توانایی

جدول ۹- تحلیل عاملی چالش‌های پیش روی NGOs در سیاستگذاری توسعه کشاورزی

عوامل	چالش‌ها	بار عاملی ۱	بار عاملی ۲	بار عاملی ۳
چالش‌های بیرون سازمانی	وجود ضعف در قوانین مربوط به سازمان‌های غیردولتی	۰/۷۲۳	-	-
	عدم اجرای قوانین مربوط به سازمان‌های غیردولتی به صورت بهینه	۰/۶۴۳	-	-
	نگرش رقابتی دولت نسبت به سازمان‌های غیردولتی	۰/۵۴۸	-	-
	عدم اعتماد دولت به توانمندی‌های سازمان‌های غیردولتی	۰/۴۷۴	-	-
	تمرکزگرایی دولت در برخورد با سازمان‌های غیردولتی	۰/۲۸۳	-	-
	وجود بروکراسی در برخورد با سازمان‌های غیردولتی	۰/۲۶۸	-	-
	تغییرات ادواری در عزل و نصب‌های مربوط به بخش دولتی	۰/۱۰۴	-	-
شکاف ارتباطی	عدم توانایی سازمان‌های غیردولتی در ایجاد ارتباط با ذی‌نفعان	-	۰/۶۰۰	-
	شبکه نامناسب روابط سازمانی در سازمان‌های غیردولتی	-	۰/۳۲۱	-
	فقدان رابطه‌ی هم‌اندیشی بین دولت و سازمان‌های غیردولتی	-	۰/۱۸۹	-
چالش‌های درون سازمانی	عدم وجود تجربیات کافی برای شناخت نیازهای ذی‌نفعان	-	-	۰/۳۴۴
	وابستگی سازمان‌های غیردولتی به منابع مالی دولت	-	-	۰/۲۵۴
	عدم باور سازمان‌های غیردولتی به توانمندی‌های خود برای ورود به عرصه سیاستگذاری	-	-	۰/۱۱۱
آزمون بارتلست: ۳۸۸/۹۹	سطح معنی‌داری: ..	ضریب KMO: ۰/۷۴۶		

به توانمندی‌های خود برای ورود به عرصه سیاست-گذاری" با بار عاملی ۰/۱۱۱ دارای کمترین بار عاملی می‌باشد. از این‌رو، این‌گونه استنتاج می‌شود که "عدم وجود تجربیات کافی برای شناخت نیازهای ذی‌نفعان"، در مقایسه با سایر چالش‌های موجود در عامل سوم، بیشترین همبستگی را با این عامل دارد.

عامل سوم با مقدار ویژه ۱/۲۹ به تنهایی ۹/۹۶ درصد از واریانس کل را تبیین می‌نماید. با توجه به جدول ۸، سهم این عامل در تبیین واریانس کل، در مقایسه با دو عامل دیگر، اندک است. در این عامل، "عدم وجود تجربیات کافی برای شناخت نیازهای ذی‌نفعان" با بار عاملی ۰/۳۴۴ دارای بیشترین بار عاملی می‌باشد؛ در حالی که "عدم باور سازمان‌های غیردولتی

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در این بخش به منظور تحلیل چالش‌های پیش روی سازمان‌های غیردولتی بخش کشاورزی در سیاست-گذاری توسعه کشاورزی و همچنین، واکاوی میزان مداخله آن‌ها در مراحل مختلف سیاست‌گذاری توسعه کشاورزی، استنتاج از یافته‌های هر قسمت به بخش جداگانه‌ای واگذار شده است.

الف) مراحل سیاست‌گذاری بر مبنای میزان مشارکت اولویت‌بندی مراحل سیاست‌گذاری بر مبنای میزان مداخله سازمان‌های غیردولتی، نشان داد که "همکاری در اجرای سیاست‌های کشاورزی" و "تدوین دستورالعمل با رویکرد افزایش بهره‌وری در بخش کشاورزی" دارای دو رتبه اول بودند. تحلیل عاملی مراحل سیاست‌گذاری بر مبنای مشارکت سازمان‌های غیردولتی، نشان داد که از میزان کل واریانس تبیین شده توسط دو عامل (۶۷/۳۵ درصد)، بیشترین سهم متعلق به عامل اول است. به بیان دیگر، ۵۰/۶۰ درصد از واریانس کل متعلق به عامل اول و ۴۹/۴۰ درصد متعلق به عامل دوم است. به طور کلی، مرحله "تدوین دستورالعمل مبتنی بر نیازهای ذی‌نفعان" بیشترین همبستگی را با عامل اول دارد. نتایج نشان داد که مرحله‌ی تدوین دستورالعمل با رویکرد افزایش بهره‌وری در کشاورزی مهم‌ترین مرحله‌ای است که سازمان‌های غیردولتی در آن مداخله می‌نمایند. این یافته نشان می‌دهد، نقش مشاوره‌ای سازمان‌های غیردولتی هنوز هم به‌عنوان یک عامل مهم در زمینه تدوین دستورالعمل اهمیت دارد. این موضوع ناشی از تسلط سازمان‌های غیردولتی بر مسایل مربوط به بهره‌وری کشاورزی است. چرا که این سازمان‌ها ماهیتی تخصصی دارند. به بیان دقیق‌تر، تخصصی و فنی بودن سازمان‌های غیردولتی یکی از مولفه‌هایی است که در صورت بهره‌گیری از آن می‌توان افزایش بهره‌وری در بخش کشاورزی را تحقق بخشید. تخصصی بودن سازمان‌های نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی (به‌عنوان یک سازمان غیردولتی) ناشی از این موضوع است که اکثریت اعضای این سازمان‌ها را دانش‌آموختگان بخش‌های کشاورزی و منابع طبیعی تشکیل می‌دهند.

ب) چالش‌ها

اولویت‌بندی چالش‌های پیش روی سازمان‌های غیردولتی برای مشارکت در سیاست‌گذاری توسعه کشاورزی نشان داد که "وجود بروکراسی در برخورد با سازمان‌های غیردولتی" و "عدم اجرای قوانین مربوط به سازمان‌های غیردولتی به صورت بهینه" دو رتبه اول را به خود اختصاص دادند. تحلیل عاملی مربوط به چالش‌ها نشان داد که از میزان کل واریانس تبیین شده توسط سه عامل (۳۷/۲۷ درصد)، بیشترین سهم متعلق به عامل اول است. به عبارت دیگر، سهم عامل اول از کل واریانس تبیین شده برابر ۴۲/۵۱ درصد است؛ در حالی که سهم عوامل دوم و سوم از میزان کل واریانس تبیین شده به ترتیب ۳۰/۷۴ و ۲۶/۷۲ درصد است. این یافته نشان می‌دهد، "چالش‌های برون سازمانی" بیشترین تأثیر را در جلب مشارکت سازمان‌های غیردولتی در سیاست‌گذاری توسعه دارد. "وجود ضعف در قوانین مربوط به سازمان‌های غیردولتی" و "عدم اجرای قوانین مربوط به سازمان‌های غیردولتی به صورت بهینه" بیشترین همبستگی را با عامل اول دارد. به طور کلی، یافته‌ها حاکی از آن است که مهم‌ترین چالش‌های پیش روی سازمان‌های غیردولتی در سیاست‌گذاری توسعه کشاورزی معطوف به بخش دولتی است و منحصر به قوانین می‌گردد. به بیان دیگر، چالش‌های اساسی سازمان‌های غیردولتی مربوط به ضعف قوانین در مراحل تدوین و اجرا می‌باشد. نتایج این مطالعه با نتایج مطالعه Saeedi (2006) تطابق دارد. وی چالش‌های برقراری رابطه پایدار بین دولت ایران و سازمان‌های غیردولتی زنان را شامل عدم توافق در زمینه ارایه یک تعریف مشترک از سازمان‌های غیردولتی، وجود موانع قانونی در نیل به یک رابطه بهینه و عدم اعتماد نهادهای دولتی به توانایی‌های سازمان‌های غیردولتی می‌داند. در واقع، موانع قانونی یکی از چالش‌های اساسی در زمینه ارتباط دولت با سازمان‌های غیردولتی به‌شمار می‌رود. همچنین، Saeedi (2004) دلیل پایین بودن مشارکت سازمان‌های غیردولتی در فرآیند "تصمیم‌سازی" و "تصمیم‌گیری" را تغییر رویکرد دولتمردان و مدیران دستگاه‌های دولتی و برنامه‌ریزان می‌داند. به بیان ساده‌تر، تغییرات ادورای در مسئولیت‌های رده بالای کشور سبب می‌شود تا رویه‌های اجرایی و پشتوانه‌های فکری نیز تغییر یابد و به تبع

گردد، بازبینی و اصلاحات عمیق در قوانین و مقررات مربوط به سازمان‌های غیردولتی کشور صورت گیرد. در این راستا، دو نکته حائز اهمیت است. اول، بازبینی و اصلاح قوانین مربوط به سازمان‌های غیردولتی می‌بایست با جلب نظرات نمایندگان ارشد سازمان‌های غیردولتی سراسر کشور (اعم از سازمان‌های استانی و ملی) صورت گیرد و دومین نکته که محدود به بخش کشاورزی و منابع طبیعی است، منحصر به تجدیدنظر و اصلاح قانون تأسیس نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی است. توصیه می‌گردد این اصلاحات بیشتر معطوف به وظایف و اختیارات مقرر در این قانون باشد.

مرحله ۲: ملزم نمودن متولیان بخش‌های دولتی به اجرای دقیق قوانین مربوط به سازمان‌های غیردولتی. این امر از طریق آگاه‌سازی متولیان بخش‌های دولتی نسبت به قوانین و مقررات سازمان‌های غیردولتی میسر می‌گردد. چرا که اکثر متولیان مراجع دولتی شناخت کافی از ویژگی‌ها و قوانین بخش‌های غیردولتی ندارند.

با توجه به ضعف تجربه در سازمان‌های غیردولتی برای رفع نیازهای ذی‌نفعان و عدم توانمندی این سازمان‌ها در زمینه تدوین دستورالعمل توصیه می‌شود:

مرحله ۱: زمینه‌های لازم برای توسعه روابط سازمان‌های غیردولتی ملی در بخش کشاورزی و منابع طبیعی با سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی و سازمان‌های جهانی کشاورزی (نظیر FAO) فراهم گردد. از این طریق می‌توان انتظار داشت که این سازمان‌ها ضمن برقراری روابط با سازمان‌های جهانی و سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی بتوانند شبکه‌ای مبتنی بر روابط هم‌افزا ایجاد نمایند و از دانش و تجربیات این سازمان‌ها در عرصه بین‌الملل بهره‌گیرند. این موضوع تا حدودی به‌عنوان یک راه‌کار مناسب برای رفع مشکلات مالی سازمان‌های غیردولتی محسوب می‌شود. چرا که از این طریق می‌توان ضمن توسعه همکاری‌های برون مرزی، از منابع آژانس‌های اهداءکننده‌ی کمک بهره‌برد.

مرحله ۲: ایجاد یک شورای بخشی از سازمان‌های غیردولتی کشاورزی فعال در سطح استانی که در یک زمینه خاص فعالیت می‌نمایند و اهداف مشترکی دارند. چنانچه اعضای این شورا متشکل از نمایندگان ارشد و مجرب سازمان‌های غیردولتی استانی (مانند سازمان‌های

قوانین مربوط به سازمان‌های غیردولتی تحول یابد و حتی به نحو مناسبی اجرا نگردد.

در حوزه ارتباطی "عدم توانایی سازمان‌های غیردولتی در ایجاد ارتباط با ذی‌نفعان" به‌عنوان مهم‌ترین چالش محسوب می‌شود. شاید بتوان گفت، چالش‌های برون سازمانی نظیر نگرش رقابتی دولت نسبت به این سازمان‌ها سبب شده تا آن‌ها در ایجاد یک ارتباط پایدار با ذی‌نفعان خود ناموفق باشند. دلیل اصلی این موضوع را می‌توان در نتایج ناشی از ایجاد رقابت میان دولت و سازمان‌های دولتی جست و جو نمود.

در حوزه چالش‌های درون سازمانی "عدم وجود تجربیات کافی برای شناخت نیازهای ذی‌نفعان" به‌عنوان چالش اساسی مطرح است که به‌نظر می‌رسد علت آن عدم اعتماد دولت و به‌تبع آن عدم تفویض اختیار به این سازمان‌ها باشد. شاید علت این موضوع را بتوان در نوع روابط دولت و سازمان‌های غیردولتی جست و جو نمود. به‌عبارت دیگر، در بسیاری مواقع عدم اعتماد دولت سبب عدم تفویض اختیار به سازمان‌های غیردولتی می‌شود و بالطبع تجربه‌اندوزی در این سازمان‌ها با چالش جدی مواجه می‌گردد. از سوی دیگر، عدم اعتماد دولت به این سازمان‌ها می‌تواند به‌عنوان یک محرک منفی در راستای سلب انگیزه عمل نماید. این موضوع بدین صورت جلوه می‌کند که عدم اعتماد دولت به سازمان‌های غیردولتی می‌تواند سبب فروپاشی بنیان‌های غیردولتی در این سازمان‌ها شود و ساختارهای دولتی را در بدنه این سازمان‌ها حکم فرما نماید.

با توجه به اهم یافته‌های تحقیق و استنتاج‌های صورت گرفته پیشنهادهایی به شرح ذیل ارائه می‌گردد:

تحقیق حاضر نشان داد، چالش‌های عمده‌ی پیش روی سازمان‌های غیردولتی در فرآیند سیاست‌گذاری مشارکتی معطوف به مراجع دولتی و منحصر به حوزه‌های قانونی است. لذا توصیه می‌گردد:

مرحله ۱: با اعتقاد به لزوم مشارکت سازمان‌های غیردولتی در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی توسعه کشاورزی و ضمن در نظر داشتن ویژگی‌های جهانی تثبیت شده در مورد تعریف سازمان‌های غیردولتی (نظیر استقلال، تخصصی، صنفی، غیرانتفاعی، غیرسیاسی، خدمت‌گرا و توسعه‌مدار بودن) توصیه می‌-

مسایل و چالش‌های بخش کشاورزی برای تدوین دستورالعمل، قطعنامه و ارایه مشاوره در زمینه این مسایل. در این راستا، توصیه می‌شود مشارکت سازمان‌های غیردولتی در طراحی و بازبینی برنامه‌های توسعه‌ی آتی مدنظر قرار گیرد.

نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی در سطح استان‌ها) باشند، دستیابی به اثربخشی از ثمرات بلافصل آن خواهد بود.

مرحله ۳: ترتیب دادن نشست‌های ماهانه میان اعضای شورای بخشی به‌منظور تبادل نظر پیرامون

REFERENCES

1. Adaryani, L, R. (2014). Investigating the Mechanisms of Improving Agricultural Sector NGOs Role in Agricultural Development Policy-making. *MSc thesis in Rural Development*. University College of Agriculture & Natural Resources. University of Tehran. (In Farsi).
2. Blair, H. (1997). *Donors, Democratization and Civil Society: Relating theory to practice*. State and Donors, New York, Martins Press.
3. Effati, M. (1992). NGOs Recognition: A Designing of conceptual effective management model for resources through NGOs Participation. *Extension and Public participation bureau, organization of forest and pasture*. (In Farsi).
4. FAO. (1999). *FAO's policy and strategy for collaboration with NGO's and Civil society organizations*. Translated by Balan, A and Almasi, Z. A. Tehran. Research and arrangement programs bureau, vice of extension and exploitation system. (In Farsi)
5. Hair, J, F., William, C., Black, B. J., Babin, & Rolph E. Anderson. (2010). *Multivariate Data Analysis*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
6. United Nations Economic and Social Council, (1996). 1996/31 Resolution, E .section: 8.
7. Mirzaei, Kh. (2011). *The Practical method of Essay*. Tehran: Jameh shenasan Publication. (In Farsi)
8. NED. (2012). The role of Non-Governmental Organizations As a promoter of public policy in Moldova. Policy Association for an Open Society.
9. Saeedi, A. (2004). Governments and Iranian woman NGOs, (searching for optimized collaboration). *Woman Research Journal*. 3(3), 58-27. (In Farsi).
10. Saeedi, M. R. (2002). NGOs participation in middle time development program. *Cultural research book*. No: 6, 129-150. (In Farsi).
11. Scholte, J. A. (2005). Civil Society and Democratically Accountable Global Governance. [n: David Held and Mathias Koenig-Archibugi (eds). *Global Governance and Public Accountability*. Oxford: Blackwell.